

7. Мякотіна Л. П. Дихальні здоров'язберігаючі технології на уроках читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nadoest.com/dihaleni-zdorovyezberigayuchi-tehnologiyi-na-urokah-chitannya>.

8. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії / Г. А. Олійник. – Київ : Вища школа, 1995. – 207 с.

9. Підлужна Г. В. Лінгвометодичні аспекти формування виразності читання в молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?q=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%8F+%D0%>.

10. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: практичний порадник / Т. Осадченко. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. – 234 с.

11. Сидоренко П. І. Анатомія та фізіологія людини / П. І. Сидоренко, Г. О. Бондаренко, С. О. Куц. – Київ : Медицина, 2009. – 248 с.

12. Чорний С. Вправи для розвитку співацького дихання молодших школярів / С. Чорний // Початкова школа. – 2017. – № 12. – С. 38-41.

Дата надходження до редакції: 27.09.2018 р.

УДК 37.111.11

Любов ТАРАБАСОВА,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, м. Дніпро

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті теоретично обґрунтовано поняття «компетентнісний підхід» та його роль у формуванні особистості дитини в дошкільному віці; окреслено дефініцію «компетентність». Розглянуто параметри та характеристики життєвої компетентності дітей дошкільного віку в контексті Державного стандарту дошкільної освіти. Виявлено, що життєво компетентна дитина вміє отримувати потрібну їй інформацію, адекватно реагувати на життєві події, здатна застосувати здобуті раніше знання в нових умовах. Представлено освітні лінії, за якими відбувається формування життєвих компетенцій дітей дошкільного віку.

Ключові слова: компетенція, компетентність, Базовий компонент дошкільної освіти, освітні лінії.

В статье теоретически обосновано понятие компетентностного подхода и его роль в формировании личности ребенка в дошкольном возрасте; обозначено дефиницию «компетентность». Рассмотрены параметры и характеристики жизненной компетентности детей дошкольного возраста в контексте Государственного стандарта дошкольного образования. Определено, что жизненно компетентный ребенок умеет получать нужную ему информацию, адекватно реагировать на жизненные события, способен применять полученные ранее знания в новых условиях. Представлены образовательные линии, по которым происходит формирование жизненных компетенций детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, Базовый компонент дошкольного образования, образовательные линии.

In the article the concept of competence approach and its role in formation of the child's personality in the preschool age are theoretically substantiated; the notions of «competence» are indicated. The parameters and characteristics of life competence of preschool children in the context of the State standard of preschool education are considered. It is revealed that a competently competent child is able to receive the information he needs, adequately react to life events, is able to apply knowledge obtained in the new conditions. The educational lines, which lead to the formation of vital competencies of preschool children, are presented.

Key words: competence, competence, basic component of preschool education, educational lines.

Постановка проблеми. У національній та європейській педагогіці все більше уваги приділяється концепції компетентнісного підходу, основна ідея якого полягає у формуванні особистості, здатної в непростих умовах сучасного життя діяти адекватно та не боятися брати на себе відповідальність. Компетентна особистість – життєздатна, вольова, оптимістична, зорієнтована на життєвий успіх – схильна діяти логічно і раціонально, оновлювати свої знання, збагачувати досвід, проявляти гнучкість, самовдосконалюватися впродовж усього життя.

Інтеграція в сучасне суспільство і знаходження свого місця в житті вимагають значних зусиль і компетенцій від будь-якої людини. Для цього потрібно чимало знати, вміти та постійно поглиблювати й оновлювати свої знання, вирішувати численні проблеми не лише на роботі, а й в особистому житті.

Лише та людина може повноцінно діяти в мінливому світі, яка здатна самостійно робити вибір і приймати виважені рішення. Усе це зумовлює потребу в оволодінні сучасними компетенціями, які дають можливість реалізувати в житті пізнавальний, духовно-моральний, творчий, комунікативний та естетичний потенціал.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. На сучасному етапі поняття «компетентність» перебуває в центрі світової наукової думки, оскільки розкриває якісно нові перспективи розуміння місії школи та життєвих результатів освітньої діяльності.

Проблемі ролі компетентнісного підходу у формуванні особистості присвячено праці класиків зарубіжної та вітчизняної науки, в основу яких покладено ідею виховання компетентної людини та працівника, який не лише володіє необхідними знаннями, професіоналізмом, високими моральними якостями, а й уміє діяти адекватно, конструюючи в різноманітних життєвих ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність [8, с. 38].

Поняття «компетентність» пов'язане з дефініцією «компетенція». По суті, компетентність – це сукупність компетенцій, її ядро, серцевина.

У різних тлумачних словниках поняття «компетентний» трактується по-різному, проте включає два загальних спільних аспекти:

1) який має певні знання в якій-небудь галузі; із чим-небудь добре обізнаний, тямущий;

2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [7, с. 250].

У Тлумачному словнику української мови за редакцією В. Т. Бусела компетентність подається як «певна сума знань в особи, яка дозволяє їй судити про що-небудь, висловлювати переконливі, авторитетні думки». «Компетентний – це той, хто обізнаний у певній галузі; який має право за своїми знаннями або повноваженнями робити або вирішувати що-небудь, судити про що-небудь». «Компетенція – це коло повноважень якої-небудь установи або особи; коло питань, в яких дана особа має знання, досвід» [2, с. 265].

На думку О. Пометун, компетентність – це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, що дають змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечувати досягнення певних стандартів у професії або галузі діяльності [6, с. 16].

Ще у 20-х роках ХХ століття Л. Виготський наголошував на важливості розвитку творчих здібностей, швидкому й умілому орієнтуванні у «творчості соціальних відносин». Учений тлумачить життя як «систему творчості, постійного напруження і подолання, комбінування і створення нових форм поведінки. Таким чином, кожна наша думка, рух і переживання є прагненням до створення нової дійсності, проривом уперед до чогось нового» [3, с. 40, 346]. У процесі творчості найповніше розкриваються природа і цінність компетентності, в якій відображаються когнітивні, операційно-технологічні, мотиваційні, етичні, соціальні і поведінкові аспекти.

Компетентність не зводиться лише до знань або умінь, вона є сферою зв'язків, які існують між знаннями і діями в людській практиці. Як зазначає С. Русова: «Ми часто зустрічаємо людей назверх освічених, енциклопедично озброєних знаннями, а всередині в них – пустиня, як говориться в Біблії, «гробу пофарбовані, повапнені»» [5, с. 9].

Угорський педагог Г. Халаш вважає, що поняття компетентності «... включає в себе широкий спектр соціальних, комунікативних умінь, базованих на знаннях, досвіді, цінностях, які були отримані в процесі навчання» [9, с. 15, 96].

Проблему компетентності також досліджували Л. Боголюбов, С. Бондар, А. Вітинська, Л. Вознюк, Л. Дробот, І. Єрмаков, С. Занюк, Б. Мельник, А. Хурторський, О. Пометун та ін. Питання виховання життєвої компетентності дітей дошкільного віку розглядала О. Кононко.

Мета статті – обґрунтувати формування різних видів компетенцій у дітей дошкільного віку на теоретико-методологічних засадах.

Виклад основного матеріалу. Поняття життєдіяльності особистості відображає єдність прояву особистості в різних видах діяльності. Кожен вид діяльності зокрема та сфера життя загалом вимагають від людини певних якостей, компетенцій, які інтегруються в процес становлення життєвої компетентності, є результатом розвитку та саморозвитку особистості.

До важливих параметрів життєвої компетентності О. Кононко відносить такі характеристики: розвинений чуттєвий досвід; навички практичного життя; розвинені потреби, здібності, звички; набір базових та особистісних властивостей, які гарантують дитині пристосованість до життя; вміння орієнтуватися в змінних умовах, знаходити оптимальні засоби реалізації власного особистісного потенціалу.

Компетентність висуває високі вимоги до самостійності дитини, її вміння брати на себе відповідальність, здатності діяти конструктивно, раціонально, гнучко, активно, творчо в різноманітних життєвих ситуаціях та досягати при цьому успіху.

Життєва компетентність інтегрує різні види компетентностей, які розкривають здатності людини в тих чи інших сферах життєдіяльності.

У різноманітних видах діяльності, зокрема в іграх-вправах, старші дошкільники при підтримці педагогів опановують корисні життєві установки, які в майбутньому слугуватимуть своєрідною підказкою у виборі правильної тактики поведінки.

Базовий компонент дошкільної освіти – Державний стандарт дошкільної освіти – реалізується завдяки програмам та навчально-методичному забезпеченню, передбачає засвоєння їх змісту як завершального етапу, розрахованого на увесь період дошкільного дитинства, сформованість мінімального, достатнього та необхідного рівнів освітніх компетенцій дитини перших 6 (7) років життя, що сприяє її повноцінному психофізичному та особистісному розвитку, а також психологічній готовності до навчання у школі.

Формування різних видів компетенцій у дитини дошкільного віку відбувається під час різноманітних видів діяльності: ігрової – провідної для дітей дошкільного віку; рухової; природничої; предметної; образотворчої; музичної; театральної; літературної; сенсорно-пізнавальної і математичної; мовленнєвої; соціокультурної та ін., що і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, умінь доречно застосовувати набуту інформацію. Життєво компетентний дошкільник почувається впевнено в будь-яких ситуаціях [1, с. 30].

Організація життєдіяльності дітей за освітніми лініями, які розглянемо нижче, сприяє соціально-особистісному розвитку дітей дошкільного віку в системі неперервної освіти.

Освітня лінія «Особистість дитини» передбачає формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності. Наприкінці дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані базові якості особистості: довільність, самостійність, відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка.

Зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» передбачає соціалізацію дітей дошкільного віку, формування соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватися у світі людських взаємин, здатності співпереживати та співчувати іншим.

Взаємодія з оточуючими, спілкування з різними за віком та статтю людьми є своєрідним входженням дитини в людський соціум, що вимагає вміння узгоджувати свої інтереси, бажання та дії з іншими членами суспільства.

Освітня лінія «Дитина в природному довіллі» передбачає обізнаність, компетентність дитини щодо природного середовища планети Земля, а також Космосу як цілісного організму; сприйняття природи як цінності; виокремлення позитивного й негативного впливу людської діяльності на стан природи; залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи.

Освітня лінія «Дитина у світі культури» ґрунтується на формуванні предметно-практичних компетенцій, зокрема орієнтації в предметному середовищі за місцем проживання, дотримання правил дорожнього руху; обізнаності з працею дорослих, зацікавлення певними професіями, творчому прояві себе в самостійній предметно-практичній діяльності; ощадливого ставлення до речей та особистих коштів. Означена освітня лінія передбачає також формування художньо-продуктивних компетенцій; емоційно-ціннісного ставлення до естетичних проявів у житті; здатність насолоджуватися мистецтвом; володіння комунікативними навичками щодо змісту і краси твору, його засобів.

Освітня лінія «Гра дитини» представляє гру як провідну діяльність дошкільника, під час якої формуються такі компетенції, як обізнаність із різноманітними видами іграшок та здатність їх використовувати у своїй діяльності; організацію різних видів ігор (рухливих, народних, сюжетно-рольових, ігор за певними правилами тощо); реалізацію власних ігрових задумів; дотримання ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування в процесі гри тощо.

Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає формування сенсорно-пізнавальних та математичних компетенцій.

Сенсорно-пізнавальні компетенції включають у себе: прояв пізнавальної активності, спостережливості, винахідливості у довіллі; моделювання, експерименти у довіллі як самостійно, так і за допомогою вихователя (використовуючи зображення, схеми); орієнтування в сенсорних еталонах (кольорах, формах, величинах), їх видах, ознаках, властивостях, а також у часі і просторі.

Математичні компетенції мають на меті: прояв інтересу до математичних понять, розуміння відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах десяти); обізнаність зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади на додавання і віднімання в межах десяти.

Освітня лінія «Мовлення дитини» включає низку компетенцій:

- фонетичну: оволодіння чіткою вимовою всіх звуків і звукосполучень рідної мови, розвиток фонематичного слуху, усвідомлення звукового складу рідної мови;

- лексичну: за кількісною та якісною характеристиками словниковий запас дитини досягає такого рівня, що вона легко спілкується з дорослими і дітьми;

- граматичну: вживання (неусвідомлено) граматичних форм рідної мови згідно із законами і нормами граматики (рід, число, відмінок, дієвідміна, клична форма тощо);

- діалогічну: ініціювання і підтримання розпочатої розмови, відповідь на запитання співрозмовника і звернення до нього із запитанням; вияв власного емоційного ставлення до предмета розмови і співрозмовника;

- монологічну: володіння навичками розгорнутого, послідовного, логічного зв'язного мовлення; складання різноманітних розповідей, імпровізацій, міркувань щодо предметів, явищ, подій тощо; вміння узагальнювати та робити висновки;

- мовленнєву: сформованість фонетичної, лекційної, граматичної, діалогової та монологічної компетенцій;

- комунікативну: застосування мовних і немовних засобів із метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях; сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції.

Життєво компетентна дитина, як зазначає О. Кононко, здатна отримувати потрібну їй інформацію, адекватно реагувати на життєві події, застосовувати здобуті раніше знання в нових умовах. У неї багатий для її віку особистий досвід, вона свідомо та відповідально ставиться до виконання різноманітних життєвих ролей. Компетентність дошкільника базується на її знаннях, досвіді, звичках, цінностях [4, с. 101, 201].

Висновки. Реалізація компетентнісної парадигми орієнтує педагогів на впровадження в педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості. Розпочинати формування життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої особистості слід із дошкільного дитинства, адже саме в цей віковий період закладається фундамент для оптимістичного світобачення.

Оволодіння життєвими компетенціями сприятиме самореалізації особистості дошкільника в подальшому дорослому житті, а в умовах зростаючої свободи, демократії, політичного, економічного вибору дозволить вирішувати різноманітні проблемні питання в повсякденному, професійному та соціальному житті. Чим доступнішим є життєвий ресурс людини, чим ширші її соціальні можливості, тим легше здолати кризові ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А. М. Богуш. – Київ, 2012.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – С. 265.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М., 1926.
4. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: наук.-метод. посіб. / О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2009.

5. Мистецтво життєтворчої особистості : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. – К., 1997. – Ч. 2.

6. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : КІС, 2004. – С. 16–25. – (Серія «Бібліотека з освітньої політики»).

7. Словник української мови : в 11 т. – К., 1973. – Т. 4.

8. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн / І. Тараненко // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство / за ред. І. Єрмакова. – К. : Контекст, 2000.

9. Халаш Г. Индивидуальные компетенции и запросы общества / Г. Халаш. – Страсбург : Совет Европы, 1996. – С. 15–96.

Дата надходження до редакції: 10.10.2018 р.